

SERMAYE PİYASASI ARACI KURUM KAVRAMI VE ARACI KURUM FAALİYETLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ İŞLEMLERİ*

Yusuf Cahit ÇUKACI**

İbrahim ÇENBERLİTAŞ***

Öz

Sermaye piyasaları fon sahibi kişiler ile fon ihtiyacı olan kişilerin karşılaştığı piyasalardır. Sermaye piyasalarındaki bu karşılaşmayı da aracı kurumlar sağlamaktadır. Aracı kurumlar fon arzedener ile fon talep edenleri bir araya getirip fon alım-satımını sağlayan kurumlardır. Dolayısıyla sermaye piyasalarının işlevini yerine getirmesinde aracı kurumlar ayrıca önem arz etmektedir. Bu çalışmamızda sermaye piyasaları kavramından bahsedilerek, sermaye piyasalarında var olan türleri anlatılmaktadır. Ayrıca aracı kurumların neler olduğu ve aracı kurum kapsamına hangi kurum/kuruluşların girdiği anlatılmaktadır. Bununla beraber aracı kurumların muhasebe işlemlerinin kaydedilmesi ve raporlanmasına çeşitli örnekler verilerek konunun daha anlaşılabilir olması sağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sermaye Piyasaları, Piyasa, Aracı Kurumlar, Fon.*

THE CONCEPT OF THE CAPITAL MARKET BROKERAGE FIRMS AND THE ACCOUNTING PROCEDURES OF BROKERAGE FIRMS

Abstract

Capital markets are the markets where fund holders and people who need funds meet. Intermediary institutions also ensure this meeting in capital markets. Intermediary institutions are the institutions that provide the fund purchase and sale by bringing together the fund supplier and fund demandants. Therefore, intermediary institutions are also important for capital markets to fulfill their functions. In this study, the concept of capital markets is mentioned and the types of capital markets are explained. Besides, what intermediary institutions are and which institutions/organizations fall within the scope of intermediary institutions are described. In addition, the subject was ensured to be more understandable by giving various examples for the recording and reporting of accounting transactions of intermediary institutions.

Keywords: *Capital Markets, Market, Brokrage Firms, Fund.*

GİRİŞ

Ekonomik gelişmişliğin bir göstergesi olan, tasarrufların kârlı yatırımlara dönüşmesi sermaye piyasalarında mümkün olabilmektedir. Zira sermaye piyasaları tasarruf sahiplerinin bunları aktarabileceği bir zemin imkânı sağlamaktadır.

* 3-5 Kasım 2017 tarihinde Bandırma’da yapılan “1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, yusuf.cukaci@inonu.edu.tr.

*** Arş. Gör., Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ibrahimcemberlitas@hotmail.com.

Türkiye’de sermaye piyasalarında aracılık faaliyetleri Cumhuriyet’in ilanından öncesine dayanmakla beraber 1980’lere kadar profesyonel bir aracılık faaliyetinden söz edilememektedir. Bu anlamda aracılık faaliyetleri ve bu faaliyetleri yapan aracı kuruluşlar ile ilgili yasal zeminin hazırlanması ve bu yasal zemin ile özelde tasarruf sahiplerinin genelde ise karşılıklı tarafların faaliyetlerinin güvence altına alınması için 1981 yılında önemli bir adım atılmıştır. 30.07.1981 tarih ve 17416 sayılı Resmi Gazete ’de 2499 sayılı “Sermaye Piyasası Kanunu (SPK)” kanunu yayımlanmıştır. Bu kanun çerçevesinde sermaye piyasası çerçevesi belirlenmekle beraber aracı kurumların kuruluşları, faaliyet esasları ve yükümlülükleri belirlenmiştir. Zaman zaman çeşitli düzenlemelerle aracı kurumlar sermaye piyasalarında güvenli bir kurum haline gelmiş ve aracı kurumlar geniş çapta ve güvence altında faaliyet göstermeye başlamıştır. 01.08.2015 tarih ve 29432 sayılı resmi gazetede “Yatırım Hizmet ve Faaliyetleri ile Yan Hizmetlere İlişkin Belge ve Kayıt Düzeni Hakkında Tebliğ” adı ile aracı kurum tanımı güncellenmiş bununla beraber aracı kurumların yapacakları faaliyetlerin çerçevesi de yeniden çizilmiştir.

Sermaye piyasalarında işlem gören araçların çeşitli yollarla satışını gerçekleştiren ihraççılar bunları direkt olarak ta yatırımcılara ulaştırabilirler. Fakat bu konuda uzman bir ihraççı, sermaye piyasalarında işlem gören araçları iki şekilde yatırımcılara ulaştırırlar. *İhraç etmek* suretiyle veya *halka arz yolu* ile geniş çapta yatırım yapan yatırımcılara ya da uluslararası piyasalara ulaşmaktadırlar. Bazen bunlara ulaşmakta güçlük çekebilmekte hatta bazen bu işlemleri yapmaları mümkün olamamaktadır. İşte tam bu noktada, her ne kadar ihraççılar bu tür faaliyetleri çeşitli yollarla yapabiliyor iseler de daha geniş işlemler için aracı ya da aracılık denen kavramın ihtiyacı belirlemektedir. Dolayısıyla **aracı kurumlar** Sermaye Piyasası Kanununda belirlenen ölçüler çerçevesinde çeşitli sermaye piyasası araçlarını yatırımcılara ulaştırmak suretiyle **aracılık** faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler.

1. SERMAYE PİYASASI VE ARACI KURUM KAVRAMI

Sermaye piyasası, fon arz edenler ve talep edenlerin fon arz ve taleplerinin karşılaştığı bununla birlikte bu fon arzlarına ve taleplerine aracılık edenlerin karşılaştığı piyasalardır. Orta ve uzun vadeli fonlar bu piyasalarda ellerinde menkul kıymet bulunanlar tarafından bunları talep edenlere aktarılmaktadır.

Aracılık kavramı bir işin çözüme kavuşabilmesi için ilgili tarafları bir araya getirmek, orta yolu bulmak anlamında kullanılır. Bu işi yerine getiren, arayı bulan, anlaşmayı sağlayan ve bazen de bunlardan kazanç sağlayan kişiye de aracı denmektedir. Sermaye piyasalarında ise aracılık kavramı Sermaye Piyasası Kanunu’nun 30. Maddesinde; “sermaye piyasası araçlarını

31. Madde¹ kapsamında yetkili kuruluşlar tarafından kendi namlarına ve hesabına veya kendi namlarına fakat başkası hesabına alım satımıdır” (Akdoğan vd. 2011: 133).

Aracı kurumlar yalnızca menkul kıymetleri değil bunun yanında menkul kıymetler dışında kalan kıymetli evrakları ilgili taraflara ulaştırırlar. Bunun yanında aracı kurumlar mali değerleri temsil eden veya ihraç edenin mali yükümlülüklerini içeren her türlü evrakı, başkası nam ve hesabına veya başkası hesabına, kendi namına yahut kendi nam ve hesabına, alım satımını yaparlar. Aracı kurumlar yine yatırımlar konusunda müşterilerine danışmanlık hizmeti sunmakta, müşterilerine piyasa araştırmaları konusunda yardımcı olmakta ayrıca aracılıkla bağdaşabilen işleri yaparlar (Manavgat, 1991: 161).

Aracı kurumlar, kar sağlamak amacıyla sermaye piyasasında kullanılan araçlarının ihracına veya halka arz yoluyla satışına aracılık ederler. Aracı kurumlar daha önce herhangi bir piyasada alınıp satılan araçların yeniden alım satımına aracılık etmekle beraber portföy yöneticiliği, yatırım danışmanlığı gibi önemli hizmetler sağlarlar. Sermaye piyasasının etkin şekilde çalışmasına, aracı kurumların bu işlevlerini doğru bir şekilde yerine getirmeleri önemli bir katkı sağlamaktadır (Özbilgin, 2008: 1).

1.1. Aracı Kurumların Faaliyetleri

Aracı kurumların yapabilecekleri faaliyetler şu şekilde belirtilmiştir (Uludağ, 2011: 105);

- Halka arza aracılık faaliyeti; Sermaye piyasası araçlarından kurul kaydına alınacak olanları ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık etmek,
- Alış – satışa aracılık faaliyeti; daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık amacıyla alım satımını yapmak,
- Farklı türdeki türev araçlarının alış – satışına aracılık faaliyeti; ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin alım satımını yapmak,
- Repo, ters repo faaliyetleri; sermaye piyasası araçlarının geri alım veya satım taahhüdü ile alım satımını yapmak,
- Yatırım danışmanlığı ve portföy yöneticiliği yapmak.

Aracılık faaliyetlerini yürütülmesi esnasında müşterileri için ayrı birer hesap numarası veren aracı kurumlar verdikleri bu hesap numaralarını müşterileri ile ilgili işlemlerde kullanırlar.

Aracı kurumlar merkezi kayıt kuruluşları, yetkili takas ve saklama kuruluşlarında müşterileri

---

¹Madde31: İhraççıların ihraç edebilecekleri borçlanma aracı niteliğindeki sermaye piyasası araçlarının toplam tutarı, Kurulca belirlenecek limiti geçemez. Kurul, ihracın, ihraç edilen borçlanma aracının ve ihraççıların niteliğine göre farklı limitler belirleyebilir.

adına işlem yapabilmek için müşterileri ile bu anlamda sözleşme imzalarlar ve bu sözleşmeler uyarınca müşterilerinden gelen emirler doğrultusunda bu kuruluşlarla ilgili işlemleri yaparlar (TSPAKB, 2011: 113).

28 Temmuz 2019 tarih ve 27032 sayılı resmi gazetede aracı kurumların yukarıdaki faaliyeti şu şekilde belirlenmiştir.

Müşteri hesap numaraları, yetkili takas ve saklama kuruluşu ve/veya Merkezi Kayıt Kuruluşu nezdindeki müşteri saklama alt hesabı için de aynen kullanılır. Gerçek kişi müşterilerin isimlerinde, tüzel kişi müşterilerin unvanlarında meydana gelen değişiklikler, öğrenilmesini müteakip derhal yetkili takas ve saklama kuruluşuna ve/veya Merkezi Kayıt Kuruluşuna bildirilir. İlgili mevzuat hükümleri çerçevesinde her bir yatırımcı için yetkili takas ve saklama kuruluşu ve/veya Merkezi Kayıt Kuruluşunda daha önce alınmış sicil numarası ile müşteri hesap numarasının eşleşmesi sağlanır, daha önce bir sicil numarası almamış yatırımcılar için ise sicil numarası alınır ve hesap numarası ile eşleşmesi sağlanır. Aracı kuruluşlar, Merkezi Kayıt Kuruluşu nezdinde kayden izlenen sermaye piyasası araçlarına ilişkin olarak, Merkezi Kayıt Kuruluşu'nda sicil almamış veya sicil ile eşleşmemiş hesaplardan emir kabul edemez. Kurul, sermaye piyasası araçları türleri itibariyle bu hükme istisna getirebilir.”

Aracı kurumların yapabileceği sermaye piyasası faaliyetleri; halka arza aracılık faaliyeti, alım satıma aracılık faaliyeti, türev araçların alım satımına aracılık faaliyeti, repo ve ters repo faaliyetleri, yatırım danışmanlığı faaliyeti, portföy yöneticiliği faaliyetleridir.

1.1.1. Halka Arza Aracılık Faaliyeti

Hisse senetlerinin önceden bilinmeyen yatırımcılara çağrı ve ilan yoluyla çok sayıda olarak satışı, halka arza aracılık olarak adlandırılmaktadır. Hisse senetleri ilk defa satışa sunulduğundan birincil sermaye faaliyeti olarak da adlandırılmaktadır. Halka arz faaliyetlerinin ilk aşamasından tiki son aşamasına kadar aracı kurumlar rol almaktadırlar. Birçok durumda menkul kıymeti ihraç eden ihraççı kuruluş olmasına rağmen aracı kurum bunların arkasında görülmeyen kurum olarak fiyat saptarlar. Bunun için sermaye piyasaları ile olan ilişkilere, yüklenim taahhüdünden pazarlama faaliyetlerine kadar geniş bir çalışma alanı içinde önemli işlevleri yerine getirmektedirler (Tanör, 1999: 71).

1.1.2. Alım Satıma Aracılık Faaliyeti

Alım ve satım işlemlerine aracılık faaliyeti, geçmişte ihraç edilmiş sermaye piyasası araçlarına aracılık yapmak suretiyle ve ticari amaçla alım satımını ifade eder. Bu hükümden anlaşıldığı üzere alım satıma aracılık faaliyeti bir ikinci el piyasası işlemidir. Aracı kurumlar

bu faaliyeti yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda ilgili mevzuata uymak koşuluyla gerçekleştirebilirler (Ünal, 1997: 449).

Alım satıma aracılık faaliyeti tanımında belirtildiği üzere aracı kurumlar bu faaliyeti “ticari amaçla” yerine getirmektedirler. Buradaki ticari amaçla kavramından kasıt aracı kurumların bu araçları kendi nam ve hesaplarına almaları ve satmalarıdır. Alım satım işlemi, bir aracılık faaliyetinden ziyade, aracı kurumun aradaki fiyat farkından yararlanarak ticari kazanç elde etmeyi amaçladığı spekülatif bir faaliyettir. Bu tür faaliyetlerin aracılık olarak değerlendirilmesindeki sebep, aracı kurumların sermaye piyasası araçlarını almış oldukları ile satmış oldukları yatırımcılar arasında dolaylı olarak da olsa bir anlamda aracılık yapmış olmalarıdır (Özbilgin, 2008: 19).

Aracı kuruluşlar sermaye piyasalarındaki aracılık faaliyetlerini yürütürken elde ettikleri belgeleri saklamak zorundadırlar. Her türlü yazışma, sözleşme ve taahhüt sonucu aldıkları kefalet, diğer teminat senetleri ve mahkeme ilanları gibi belgeleri düzenli ve tasnif edilerek saklanmak zorundadır. Bu belgelerin yanında tarafların tanınması amacıyla alınan ya da düzenlenen belgeleri de özenle saklanmalıdır (Oruç, 2013: 33).

1.1.3. Türev Araçların Alım Satımına Aracılık Faaliyeti

Türev araçların alım ve satımına aracılık faaliyeti, SPK'nın 30.maddesinde “ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövizde dayalı vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri dahil her türlü türev araçların alım satımının yapılmasına aracılık” şeklinde tanımlanmıştır.

Türev araçların alım satımı diğer sermaye piyasası faaliyetlerine göre farklı riskler taşıyan işlemlerdir. Bu nedenle, bu alım satıma aracılık faaliyetini yürütecek aracı kurumların, türev araçlarla ilgili herhangi bir işlem gerçekleştirmeden ve sözleşme imzalamadan önce müşterilerine söz konusu işlemlerin risklerini belirten bir açıklama yapmaları ve içeriği SPK tarafından belirlenmiş olan “türev araçları risk bildirim formu”nu kullanmaları sermaye piyasası mevzuatı gereği zorunlu bırakılmıştır (İMKB, 2008: 59).

1.1.4. Repo ve Ters Repo Faaliyetleri

Repo, kısa vade için nakit paraya ihtiyacı olan ve ellerinde menkul kıymet bulunan kişi veya kuruluşların ellerinde bulunan menkul kıymetlerini belirledikleri bir fiyat ile ve yine belirledikleri bir vadede geri almayı taahhüt ederek satmaları işlemi olarak tanımlanabilir. Repo işlemlerinde uzun vadeli menkul kıymetlerin kullanılıyor olması, piyasada kolaylıkla

nakde dönüştürülemeyen menkul kıymetlerin kolaylıkla el değiştirmesini sağlayarak menkul kıymetlerin ikincil piyasasının gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Yetim, 1997: 76).

Ters repo, menkul kıymetin önceden belirlenen vade ve fiyat üzerinden alınıp geri satılması işlemidir. Aracı kurumlar, borsada müşterinin namına ve hesabına, kendi namına müşteri hesabına veya kendi namlarına ve hesaplarına, borsa dışında ise sadece kendi nam ve hesaplarına bu işlemleri gerçekleştirebilmektedirler Aracı kurumlar, repo ve ters repo işlemlerinde ancak kendi mülkiyetlerinde olan menkul kıymetleri kullanabilmektedirler.

1.1.5. Yatırım Danışmanlığı Faaliyeti

Yatırım danışmanlığı faaliyeti bir menfaat temin etmek karşılığında, müşterilerine menkul kıymet yatırımları ile ilgili bilgi vermek suretiyle yapılan faaliyettir. Aracı kurumlar müşterilere sermaye piyasası araçlarının neler olduğunu bunları ihraç eden ortaklık ve kuruluşların kimler olduğu ile ilgili bilgiler verirler. Bununla beraber, sermaye piyasası ile ilgili diğer konularda yönlendirici nitelikte yazılı veya sözlü yorum ve yatırım tavsiyelerinde bulunmak suretiyle hizmet vermektedirler. SPK'dan yetki belgesi almış aracı kurumlar yatırım danışmanlığı faaliyetini müşterileri ile sözleşme imzalayarak yürütebilmektedirler (İMKB, 2008: 60).

Yatırım danışmanlığı faaliyetinde bir diğer önemli husus da internetin artan kullanımını sonucu yaşanan gelişmelerdir. İnternet günümüzde en önemli finansal bilgi kaynağı olmuş, böylece yatırımcılar işlem gören şirketlerin durumunu ve piyasalarda meydana gelen değişimleri anında öğrenebilir hale gelmişlerdir Bu durum sermaye piyasalarında bilginin eşit dağılımı konusunda önemli bir adım olmakla beraber, bu kadar büyük bir bilgi yığının yorumlanması ayrı bir sıkıntı oluşturmuştur. Dolayısıyla yatırım danışmanlığı hizmetinin sunuş biçimi değişse de, ortalama bir yatırımcı için bu faaliyet her zaman önemini korumuştur (Ünal, 1997: 450).

1.1.6. Portföy Yöneticiliği Faaliyeti

Portföy oluşturulması çeşitli finansal varlıkların bir araya getirilmesini ifade etmekte olup, portföy oluşturulmasındaki amaç; gelir elde ederken oluşabilecek riski, farklı sermaye piyasası araçları üzerine dağıtmaktadır. Portföy yöneticiliği ile ilgili faaliyetlerde aracı kurumlar tarafından finansal varlıklardan oluşan portföyleri, her bir müşteri adına, müşterilerle yapılacak portföy yönetim sözleşmesi çerçevesinde maddi bir menfaat sağlamak üzere vekil sıfatıyla yönetmesi ilgili bir faaliyetidir. Yönetilen portföyler, yatırım ortaklıkları

ve yatırım fonları gibi kurumsal yatırımcılara ait olabileceği gibi bireysel yatırımcılara da ait olabilir (İMKB, 2008: 61).

Portföy yöneticiliği faaliyeti esas olarak SPK düzenlemeleri çerçevesinde kurulmuş portföy yönetim şirketleri tarafından yapılsa da, SPK'dan yetki belgesi alması koşuluyla aracı kurumlar tarafından da yapılabilmektedir. Aracı kurumların müşterilerin portföylerini ayrı ayrı oluşturması, portföylere ilişkin işlemleri müşteri bazında ayrı ayrı izlemesi, müşteri menfaatini öncelikle gözeterek müşteri için uygun yatırımlar yapması gerekmektedir. Portföy yöneticiliği faaliyetinde bulunan aracı kurumlar, müşteri portföyündeki sermaye piyasası araçlarını ve nakdi kendi uhdelelerinde bulunduramaz, müşterilere önceden saptanmış belirli bir getiriyi sağlama garantisi veremezler (Özbilgin, 2008: 24).

2. ARACI KURUMLARDA HESAP PLANI

Hesap planı, genel olarak işletmelerin tuttıkları ana hesapları, yardımcı ve ayrıntı hesapları belirli bir sistem dahilinde bir amaç ve planı olan bir çerçevesi şeklinde tanımlanabilir.

Hesap planı, bu çerçevede hesaplara ait işlemlerin benzer nitelikte olanlarının sürekli ve duraksamadan aynı hesaplara islenmesini ve aynı hesaplarda izlenmesini sağlayan özel bir yönerge'dir (Ataman, 2005: 20).

Aracı kurumların da tüm işletmelerde olduğu gibi düzenlemek ve yayımlamak zorunda oldukları mali tabloları bulunmaktadır. Bu mali tabloların sağlıklı karşılaştırmalarının ve tahlillerinin yapılmasına elverişli, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun bir hesap planı bulunmaktadır. Bu hesap planı da şüphesiz aracı kurumların mali durumlarının güvenilir bir biçimde izlenebilmesine imkân sağlamaktadır. Söz konusu hesap planı da "Aracı Kurum Hesap Planı ve Kullanım Esasları Hakkında Tebliğ" dahilinde düzenlemiştir. Aracı kurumların, Kanun'un 16. Ve 22. Maddeleri gereğince düzenlemek zorunda oldukları, şekil ve içerikleri Kurul'un Seri: XI, No: 1 Tebliği'nde belirlenen mali tablolarının hazırlanmasında dayanak teşkil eden hesapların işleyişinde bu Tebliğ'in ekinde yer alan hesap planına uyulacağı belirtilmektedir. Aracı kurum hesap planı ana gruplar itibariyle aşağıdaki gibi oluşmaktadır (Akdoğan vd., 2011: 137).

1000 – 1990 Dönen Varlıklar

1000 – 1090 Hazır Değerler

1100 – 1190 Menkul Kıymetler

1200 – 1390 Kısa Vadeli Ticari Alacaklar

1400 – 1490 Diğer Kısa Vadeli Alacaklar

1500 – 1590 Takas ve Saklama Merkezi

1600 – 1690 Verilen Avanslar

1700– 1990 Diğer Dönen Varlıklar

2000 – 2990 Duran Varlıklar

2000 – 2090 Uzun Vadeli Ticari Alacaklar

2100 – 2190 Diğer Uzun Vadeli Alacaklar

2200 – 2390 Finansal Duran Varlıklar

2400 – 2590 Maddi Duran Varlıklar

2600 – 2790 Maddi Duran Varlıklar Amortismanı

2800 – 2850 Maddi Olmayan Duran Varlıklar

2860 – 2890 Maddi Olmayan Duran Varlıklar İtfa Payı

2900– 2990 Diğer Duran Varlıklar

3000 – 3990 Kısa Vadeli Borçlar

3000 – 3190 Finansal Borçlar

3200 – 3490 Ticari Borçlar

3500 – 3790 Diğer Kısa Vadeli Borçlar

3800 – 3890 Alınan Avanslar

3900– 3990 Borç ve Gider Karşılıkları

4000 – 4990 Uzun Vadeli Borçlar

4000 – 4190 Finansal Borçlar

4200 – 4390 Ticari Borçlar

4400 – 4590 Diğer Uzun Vadeli Borçlar

4600 – 4690 Alınan Sipariş Avansları

4700 – 4790 Borç ve Gider Karşılıkları

4800– 4990 Öz Sermaye

5000 – 5990 Sonuç Hesapları

5000 – 5490 Esas Faaliyetle İlgili Sonuç Hesapları

5500 – 5590 Diğer Faaliyetlerden Gelir ve Kârlar

5600 – 5640 Diğer Faaliyetlerden Gider ve Zararlar

5650 – 5690 Finansman Giderleri

5700 – 5790 Olağanüstü Gelir ve Kârlar

5800 – 5890 Olağanüstü Gider ve Zararlar

6000 – 6990 Geçici Hesaplar

7000 – 8990 Menkul Kıymet Nazım Hesapları

9000 – 9990 Diğer Nazım Hesaplar

Aracı kurum hesap planına ait hesap sınıfları aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (Akgün, 2009: 71);

Dönen varlıklar; hazır değerler, menkul kıymetler, kısa vadeli ticari alacaklar, diğer kısa vadeli alacaklar, takas ve saklama merkezi, verilen avanslar ile diğer dönen varlıklar hesap gruplarından oluşan, en fazla bir yıl veya aracı kurumun normal faaliyet döneminde paraya dönüşebilecek ya da tüketilecek olan varlıklardır.

Duran varlıklar; uzun vadeli ticari alacaklar, diğer uzun vadeli alacaklar, finansal duran varlıklar, maddi duran varlıklar, maddi duran varlıklar amortismanı, maddi olmayan duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar itfa payları ile diğer duran varlıklar hesap gruplarından oluşan, prensip olarak bir yılda veya aracı kurumun normal faaliyet dönemi içinde paraya çevrilmesi ya da tüketilmesi öngörülmemeyen varlıklardır.

Kısa vadeli borçlar; finansal borçlar, ticari borçlar, diğer kısa vadeli borçlar, alınan avanslar ile borç ve gider karşılıkları hesap gruplarından oluşan, vadesi bir yıl içinde gelecek olan borçlardır.

Uzun vadeli borçlar; finansal borçlar, ticari borçlar, diğer uzun vadeli borçlar, alınan sipariş avansları, borç ve gider karşılıkları ile özsermaye hesap gruplarından oluşan, bilanço tarihi itibarıyla vadesine bir yıldan daha uzun süre kalmış olan borçlar ile aracı kurumun net aktif toplamının ortaklık tarafından karşılanan kısmının yer aldığı hesap sınıfıdır.

Sonuç hesapları; esas faaliyetle ilgili sonuç hesapları, diğer faaliyetlerden gelirler ve kârlar, diğer faaliyetlerden giderler ve zararlar, finansman giderleri, olağanüstü gelirler ve kârlar, olağanüstü giderler ve zararlar ile kâr zarar hesapları hesap gruplarından oluşan, aracı kurumların belli bir hesap döneminde elde ettiği tüm hasılat ve gelirler ile yaptığı tüm maliyet ve giderleri gösteren hesap sınıfıdır.

Aracı kurumların muhafazası altındaki kıymetler ile şarta bağlı olarak yaptıkları işlemlerin menkul kıymetlerle ilgili olan kısmı menkul kıymet nazım hesaplarında, menkul kıymetlerle ilgili olmayan kısmı ise diğer nazım hesaplar hesap sınıflarında izlenir.

Geçici hesaplar, kanun ve tebliğlerde hakkında herhangi bir açıklama getirilmeyen ve uygulamada kullanılmayan bir hesap sınıfıdır.

3. ARACI KURUMLARDA MUHASEBE İŞLEMLERİ

Aracı kurumlarda finansal olarak çok sayıda işlem yapılmasını rağmen kendi yapılarına uygun olarak yapılan işlemler olarak;

- Anapara, Faiz, Kupon Ve Gelir Payının Muhasebeleştirilmesi,
- Repo Ve Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi
- Kredili Menkul Kıymet İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi
- Açığa Satış ve Menkul Kıymetlerin Ödünç Alınması İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi
- Menkul Kıymetlerin Ödünç Verilmesi İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

3.1. Anapara, Faiz, Kupon ve Gelir Payının Muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluşlar gerek kendilerine ait menkul kıymetleri, gerekse müşterilere ait olup da sözleşme çerçevesinde yapacakları faiz, kupon, temettü ve gelir payları tahsilatlarına dair işlemleri ihraç eden şirketlerin dağıtımına başladığı ilk gün itibariyle nazım hesaplarda izlerler. Böylelikle aracı kuruluşa ve müşterilere ait menkul kıymetler için hesaplanan faiz, kupon, temettü ve gelir payları “Emanet faiz, kupon ve gelir payları” hesabına menkul kıymetler itibariyle borç kaydederler. “Emanet faiz, kupon ve gelir paylarından alacaklılar” hesabına müşteriler veya portföy bazında menkul kıymetler itibariyle de alacak kaydederler. Aracı kuruluşun kendi portföyünde bulunan menkul kıymetlere ilişkin olarak tahakkuk eden faiz, kupon, temettü ve gelir payları ihraç eden şirketin dağıtımına ilgili gelir hesaplarına alacak kaydedilirken “Tahsil edilecek anapara, faiz, kupon, gelir payları” hesabına borç yazılır. Faiz, kupon, temettü ve gelir paylarının tahsilinde ise kasa hesabı borçlandırılır, “tahsil edilecek anapara, faiz, kupon, gelir payları” hesabına alacak kaydedilir. Bu tahsilatların yapılması ile birlikte açılmış olan nazım hesaplar ters kayıtla kapatılır (Akdoğan vd., 2011: 139).

3.2. Repo ve Ters Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Aracı kurumlar, repo ve ters repo işlemlerini borsada kendi nam ve hesabına, kendi namına başkaları hesabına, borsa dışında ise yalnız kendi nam ve hesaplarına yapabilirler. Aracı kurumların kendi portföylerinden gerçekleştirecekleri repo ve ters repo işlemlerinde muhasebe kayıtlarının sürekli envanter yöntemine göre yapılması; repo ve ters repo yapılan menkul kıymetlerin birim maliyetlerinin hareketli ağırlıklı ortalama maliyet yöntemine göre belirlenmesi zorunludur (Doyrangöl, 1996: 79).

Aracı kurumların kendi namına başkaları hesabına yaptıkları repo işlemlerinin parasal tutarları “Takas Merkezi” hesabına alacak, ilgili hesabın müşteri hesabına borç kaydedilir.

İşlemlerin nominal tutarları ise “Emanet Menkul Kıymetler Takas Merkezi” hesabına borç, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar” hesabına alacak kaydedilir (Akdoğan vd., 2011: 139).

Aracı kurumların kendi nam ve hesaplarına yaptıkları repo işlemlerinin parasal tutarları ilgili müşteri hesaplarına borç, “Yurtiçi Satışlar-İlgili menkul kıymet” hesabına alacak kaydedilirken, maliyet tutarları “Yurtiçi Satışların Maliyeti-İlgili menkul kıymet” hesabına borç, “Menkul Kıymetler” hesabına alacak kaydedilir (Akdoğan vd., 2011: 147).

Kuruluşların kendi namına başkası hesabına yaptıkları ters repo işlemlerinin parasal tutarları “Takas Merkezi” hesabına borç, ilgili müşteri hesabına alacak kaydedilirken, kuruluşların kendi nam ve hesabına yaptıkları ters repo işlemlerinin parasal tutarları ise “Menkul Kıymetler” hesabına borç, müşteri hesaplarına alacak kaydedilir (Akdoğan vd., 2011: 147).

3.3. Kredili Menkul Kıymet İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Kredili menkul kıymet alımlarının nominal tutarları “Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi hesabına borç, “Kredili Müşterilerin Emanet Hisse Senetlerinden Alacaklılar” hesabına alacak kaydedilir. Kredili menkul kıymet işlemine ilişkin olarak, özkaynağı müşteri tarafından nakit olarak yaptırması durumunda alınan parasal tutarlar kasa hesabına borç, “Kredi Hesabı-Kredili Müşterilerin Nakit Özkaynakları” hesabına alacak kaydedilir. Özkaynağı nakit olarak değil, menkul kıymet olarak yatırılması halinde alınan menkul kıymetlerin nominal tutarları “Kredili Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynakları Saklama Merkezi veya Merkez Kasa” hesabına borç, “Kredili Müşterilerin Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar” hesabına alacak kaydedilmektedir. Kredili menkul kıymetlerin parasal tutarları ise alım satım sözleşmeleri ve işlem dağıtım tablosuna uygun olarak “Kredi Hesabı-Kredili Müşteriler” hesabına borç, “Takas Merkezi” hesabına alacak yazılır (Akdoğan vd., 2011).

3.4. Açığa Satış ve Menkul Kıymetlerin Ödünç Alınması İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Açığa satış işlemlerine ilişkin özkaynağın nakit olarak müşteri tarafından yatırılması durumunda alınan parasal tutarlar kasa hesabına borç, “Kredi Hesabı-Açığa Satış Müşterileri Nakit Özkaynakları” hesabına alacak kaydedilir. Özkaynak menkul kıymet olarak yatırıldığında ise alınan menkul kıymetlerin nominal tutarları “Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynakları-Saklama Merkezi veya Merkez Kasası” hesabına borç, “Açığa Satış Müşterileri Menkul Kıymet Özkaynaklarından Alacaklılar hesabına alacak kaydedilir. Açığa satış parasal tutarları da “Takas Merkezi” hesabına borç, “Kredi Hesabı-Açığa Satış

Müşterileri” hesabına alacak yazılır. Açığa satılan hisse senetlerinde nominal tutarlar “Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi” hesabına alacak, Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden Borçlular” hesabına borç yazılırken, nominal tutarlar; “Ödünç Alınan Menkul Kıymetlerden Alacaklılar” hesabına alacak kaydedilirken, “Emanet Hisse Senetleri-Takas Merkezi veya Merkez Kasası” hesabı borçlandırılır. Ödünç alınan menkul kıymetler için nakit teminat verilmesi durumunda teminat tutarları “Ödünç Alınan Menkul Kıymetler İçin Verilen Teminatlar” hesabına borç, “Kasa Hesabına” alacak olarak kaydedilmektedir. (Akdoğan vd., 2011: 151)

3.5. Menkul Kıymetlerin Ödünç Verilmesi İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluşlar menkul kıymetleri, müşteri emanetlerinden veya şirket portföyünden ödünç verdiği durumlarda nominal tutarlar “Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Borçlular” hesabına ödünç verilen kişi veya kuruluş bazında borç, “Emanet Menkul Kıymetler Takas Merkezi ve Merkez Kasası” hesabına alacak kaydedilirken, ödünç veren müşteriler veya şirket portföyü bazında “Ödünç Verilen Menkul Kıymetlerden Alacaklılar” hesabına alacak yazılırken, “Emanet Menkul Kıymetlerden Alacaklılar” hesabı borçlandırılmaktadır. Ödünç verilen menkul kıymetler için nakit teminat alınması durumunda parasal tutarlar “Kasa Hesabı” na borç Ödünç Verilen Menkul Kıymetler İçin Alınan Teminatlar” hesabına alacak kaydedilir (Akdoğan vd., 2011: 163).

4. MUHASEBE UYGULAMALARI

4.1. Repo İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Örnek: A aracı kurumu ihaleye girerek 80 TL nominal değerli hazine bonolarından 10.000 adedini tanesi 64 TL’den satın almıştır. Bu hazine bonolarının 6.000 adedi yapılacak repo işleminin teminatı olarak Takasbank’a depo edilmiştir. Ayrıca A müşterisi ile adedi 75 TL’den yapılan repo işlemine dair bilgiler şöyledir:

Hazine bonusu	: 2.000 adet
Elde etme maliyeti	: 128.000 TL (2.000 X 64)
Repo karşılığı alınan	: 150.000 TL
Repo taahhüdü	: 155.000 TL

Satılan hazine bonusu nominal değeri: 160.000 TL

- Hazine bonusu alışı kaydı;

-----/.../.....

112 Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	640.000
112.01.01 İşletme Kasası/ Hazine Bonosu	640.000
100 Kasa	640.000
-----.../.../-----	
- 80 TL nominal değerli 10.000 adet hazine bonosunun nazım hesap kaydı;	
-----.../.../-----	
832 Emanet Hazine Bonoları	800.000
832.01 İşletme Kasası	800.000
832 Emanet Hazine Bonoları Alacaklılar	800.000
832.01 İşletme Portföyü	800.000
-----.../.../-----	
- 6.000 adet hazine bonosunun 64 TL'den repo için depo edilmesi;	
-----.../.../-----	
112 Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	384.000
116.01.03 İMKB Takas Repo / Teminat Deposu	384.000
112 Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	384.000
116.01.01 İşletme Kasası Hazine Bonosu	384.000
-----.../.../-----	
- 6.000 adet hazine bonosunun 80 TL nominal değerle nazım hesaplarda izlenmesi	
-----.../.../-----	
832 Emanet Hazine Bonoları	480.000
882.01.03 İMKB Takas Repo	
Tazminat Deposu	480.000
832 Emanet Hazine Bonoları	480.000
832.01 İşletme Kasası	480.000
-----.../.../-----	
- 2000 adet hazine bonosunun 75TL'den A müşterisi ile repo yapılması	
-----.../.../-----	
120 Alıcılar	150.000
120.03.001 Müşteri A	150.000
500 Yurt İçi Brüt Satışlar	150.000
500.08 Hazine Bonosu Satışları	150.000
-----.../.../-----	

- Satılan 2000 adet hazine bonosunun 64 TL'den maliyet kaydı

-----/.../...-----

520 Yurtiçi Satışların Maliyeti	128.000
520.08 Hazine Bonosu Satış Maliyeti 128.000	
116 Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	128.000
116.01.03 İMKB Takas Repo	
Teminat Deposu 128.000	

- Müşteri A'ya repo yapılan 2.000 adet hazine bonosunun bloke edilmesi

-----/.../...-----

832 Emanet Hazine Bonoları	160.000
832.03 Müşteriler Bloke Hesap 160.000	
882 Emanet Hazine Bonoları Alacaklılar	160.000
882.02 Repo ve Ters Repo Alacaklıları 160.000	

- 2.000 adet hazine bonosunun satış sebebiyle repo teminat deposunun düşülmesi

-----/.../...-----

882 Emanet Hazine Bonoları Alacaklılar	160.000
882.01 İşletme Portföyü 160.000	
832 Emanet Hazine Bonoları	160.000
832.02 İMKB Takas Repo	
Teminat Deposu 160.000	

- Repo taahhüdünün nazım hesaplara kaydı;

-----/.../...-----

931 Repo Taahhütlerinden Borçlular	155.000
931.02 Müşterilere Repo Taahhütleri 155.000	
981 Repo Taahhütlerinden Alacaklar	155.000
981.02 Repo Taahhütlerinden Alacaklılar	
981.02.01 Alacaklı A 155.000	

Repo işleminin vadesi dolduğunda taahhüt edilen bedel müşteriye ödenerek menkul kıymetler geri alınır ve aşağıdaki kayıtlar yapılır.

- Reponun vadesi geldiğinde taahhüdün yerine getirilmesi

-----.../.../...-----

112 Kamu Kesim Tahvil Senet ve Bonoları 155.000

116.01.03 İMKB Takas Repo

Teminat Deposu 155.000

120 Alıcılar 155.000

-----.../.../...-----

832 Emanet Hazine Bonoları 160.000

832.03 İMKB Takas Repo

Teminat Bonusu 160.000

882 Emanet Hazine Bonoları Alacaklılar 160.000

882.01 İşletme Portföyü 160.000

-----.../.../...-----

- Takasbank nezdinde müşteri adına bloke kıymet iptali

-----.../.../...-----

882 Emanet Hazine Bonoları Alacaklılar 160.000

882.02 Alacaklılar 160.000

832 Emanet Hazine Bonoları 160.000

832.03 Müşteriler Bloke Hesap 160.000

-----.../.../...-----

- Vadeli repo sözleşmesinin sona ermesi;

-----.../.../...-----

981 Repo Taahhütlerinden Alacaklılar 155.000

981.02 Repo Taahhütlerinden Alacaklı Müşteriler 155.000

931 Repo Taahhütlerinden Borçlular 155.000

931.02 Müşterilere Repo Taahhütleri 155.000

-----.../.../...-----

Örnek: (Akdoğan vd., 2011: 147)

Aracı Kurumların Kendi Namı ve Hesabına Yaptıkları Ters Repo İşlemleri

Z aracı kurumu ters repo yoluyla Y aracı kurumundan hazine bonusu almıştır. İşlemlerin takası Y aracı kurumunun isteği üzerine Takasbank tarafından gerçekleştirilmektedir. Veriler aşağıdaki gibidir.

- Nominal Değer :30.000 X 100 = 3.000.000 TL

- Alış Bedeli :2.100.000 TL

- Geri Satış Bedeli :2.400.000 TL

- Z aracı kurumunun yevmiye kayıtları

---

116 Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	2.100.000
116.01.03İMKB Takas Ters Repo	
Teminat Deposu 2.100.000	
150 Takas Merkezi	2.100.000

- Nazım Hesap Kayıtlar

---

832 Emanet Hazine Bonoları	3.000.000
832.03.01 İMKB Takas Ters Repo	
Teminat Deposu 3.000.000	
882 Emanet Hazine Bonoları Alacaklılar	3.000.000
882.01 Şirket Portföyü 3.000.000	

---

932 Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular	2.400.000
932.01 Aracı Kuruluşlarla Yapılan Ters Repo Taahhütleri 2.400.000	
982 Ters Repo Taahhütleri Alacaklılar	2.400.000
982.01 Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar 2.400.00	

- Ters Repo İşleminin Vadesinde Geri Dönüş Kayıtları

---

150 Takas	2.400.000
600 Yurt İçi Satışlar	2.400.000
600.08Hazine Bonosu Satışları 2.400.00	

---

520 Satışların Maliyeti	2.100.000
520.08Hazine Bonosu Satışların Maliyeti 2.100.000	
116 Kamu Kesimi Tahvil Senet ve Bonoları	2.100.000
116.01.03 İMKB Ters Repo	
Teminat Deposu 2.100.00	

-----./.../-----882	
Emanet Hazine Bonoları Alacaklılar	3.000.000
882.01 Şirket Portföyü 3.000.000	
832 Emanet Hazine Bonoları	3.000.000
832.03.01 İMKB Takas Ters Repo Teminat Deposu 3.000.000	
-----./.../-----	
982 Ters Repo Taahhütleri Alacaklılar	2.400.000
982.01 Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklı Kurumlar 2.400.00	
932 Ters Repo Taahhütlerinden Borçlular	2.400.000
932.01 Aracı Kuruluşlarla Yapılan Ters Repo Taahhütleri 2.400.000	
-----./.../-----	

Örnek: (Akdoğan vd., 2011).

Aracı Kurumların Kendi Namına Başkası Hesabına Yaptığı Ters Repo İşlemleri

X aracı kurumunun müşteri hesabına yaptığı ters repo işlemiyle ilgili veriler;

- Müşterilerden tahsil edilen tutar :60.000 TL
- Müşteri adına alınan hazine bonosunun nominal değeri :90.000 TL
- Hazine bonosunun taahhüt edilen geri satma bedeli :75.000 TL

- Ters repo için müşterinin yatırdığı tutarın kaydı:

-----./.../-----	
100 Kasa	60.000
120 Alıcılar	60.000
-----./.../-----	
- Müşteri ters repo emrinin borsada gerçekleşmesi	
-----./.../-----	
120 Alıcılar	60.000
150 Takas	60.000
-----./.../-----	
832 Emanet Hazine Bonoları	75.000
832.03 İMKB Takas Müşteri Ters Repo Kıymetleri 75.000	
882 Emanet Hazine Bonolarından Alacaklılar	75.000

882.02 Repo Ters Repo Müşterileri 75.000

-----.../.../-----	
932 Ters Repo Taahhütleri Borçlular	75.000
932.03Müşterilerin Ters Repo Taahhütleri 75.000	
982 Ters Repo Taahhütleri Alacaklılar	75.000
982.03Müşterilerin Ters Repo Taahhütlerinden Alacaklılar 75.000	
-----.../.../-----	

4.2. Kredili Menkul Kıymet İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Örnek (Akdoğan vd., 2011: 151). Aracı Kurumların Başkası Nam ve Hesabına Menkul Kıymet Alım Satımına İlişkin Muhasebe İşlemleri:

Müşteri A, aracı kuruma X A.Ş. hisse senetlerinden 2000 adet alınması için gerekli emri vermektedir. Hisse senetlerinin nominal değeri 1.000 TL'dir. Müşteri A'nın emri verdiği tarihte X A.Ş.'nin her bir hisse senedinin piyasa değeri 15.750 TL'dir.

Buna göre alım bedeli 2000 adet X 15.750 TL = 31.500.000 TL'dir. Komisyon oranı alım bedeli üzerinden % 0,05 olduğu varsayımı altında toplam komisyon bedeli 31.500.000 X % 0,05 = 157.500 TL olarak hesaplanmaktadır. Bu durumda muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

Seans sırasında gerçekleşen müşteri alım emrinin nazım hesaplara alınması;

-----.../.../-----	
Nazım Hesaplar	2.000.000
Menkul Kıymet Alış Emri Taahhüt Hesabı 2.000.000	
Nazım Hesaplar	2.000.000
Menkul Kıymet Alış Emri Taahhüt Karşılığı 2.000.000	
-----.../.../-----	

Müşteri emrinin gerçekleşmesinden sonra müşteriden yaptığı alım karşılığında kasa tahsil makbuzu ile tahsil yapılması

-----.../.../-----	
100 Kasa	31.657.500
Merkez Kasası 31.657.500	
120 Alıcılar	31.657.500
Hisse Senetleri Müşterileri 31.657.500	
-----.../.../-----	

Borsadan alınan ve aracı kurumun günlük işlem hacmini gösteren borsa işlem defteri temel alındığında aşağıdaki kayıt yapılır.

-----.../.../-----	
--------------------	--

İMKB Takas Merkezi Menkul Kıymet Hesabı	31.500.000
A Ortaklığı Hisse Senedi	31.500.000
İşletme Giderleri	5.670
Borsa Payı Giderleri Hesabı	5.670
İMKB Takas Merkezi Nakit Alım Satım Hesabı	31.500.000
Ödenecek Borsa Payı	5.670

İşlem defterindeki bilgilerin bilgisayara yüklenilmesinden sonra müşteri adına açılan alış emrine ilişkin nazım hesaplar kapatılır.

Nazım Hesaplar	2.000.000
Menkul Kıymet Alış Emri Taahhüt Karşılığı	2.000.000
Nazım Hesaplar	2.000.000
Menkul Kıymet Alış Emri Taahhüt Hesabı	2.000.000

Alış emri ile ilgili olarak müşteri A'nın almış olduğu hisse senetlerinin İMKB Takas Merkezi'nde bulunduğunu belirtmek üzere yapılması gereken kayıt:

Nazım Hesaplar	2.000.000
Takas Merkezinde Bulunan Müşteriye Ait Menkul Kıymetler	2.000.000
Nazım Hesaplar	2.000.000
Takas Merkezinde Bulunan Müşteriye Ait Menkul Kıymetler Karşılığı	2.000.000

Müşteri A'nın emri ile alınmış hisse senedi tutarı ile buna ilişkin komisyon tutarı ve BSMV (komisyon tutarının %0,05'i olarak) hesaplandığında aşağıdaki kayıt yapılır.

Alıcılar	31.657.500
Hisse Senedi Müşterileri	31.657.500
İşletme Giderleri	7.875
BSMV Giderleri	7.875
İMKB Takas Merkezi Menkul Kıymet Hesabı	31.500.000
Ödenecek Vergi ve Fonlar Kesinti Hesabı	7.875
Ödenecek BSMV	7.875

İşletme Gelirleri 157.500

Menkul Kıymet Satış Hasılatı

Hisse Senedi Satış Hasılatı

-----.../.../-----

Yukarıdaki işlem gerçekleştikten sonra takas merkezinde bulunan müşteri hisse senetlerinin hesabı kapatılır;

-----.../.../-----

Nazım Hesaplar 2.000.000

Takas Merkezinde Bulunan Müşteriye Ait Menkul Kıymetler Karşılığı 2.000.000

Nazım Hesaplar 2.000.000

Takas Merkezinde Bulunan Müşteriye Ait Menkul Kıymetler 2.000.000

-----.../.../-----

Takas merkezinde bulunan müşteri hisse senetlerinin emanete alınması;

-----.../.../-----

Nazım Hesaplar 2.000.000

Emanete Alınan Menkul Kıymetler 2.000.000

Nazım Hesaplar 2.000.000

Emanete Alınan Menkul Kıymetler 2.000.000

-----.../.../-----

Müşterilere dağıtılmak üzere emanet kaydı oluşturulur. Müşteri A işletmeye gelip almış olduğu 2000 adet A ortaklığı senetlerini teslim aldığı anda emanet teslim makbuzu düzenlenerek müşteriye verilmesi sonucu yapılacak kayıt;

-----.../.../-----

Nazım Hesaplar 2.000.000

Emanete Alınan Menkul Kıymetler Karşılığı 2.000.000

Nazım Hesaplar 2.000.000

Emanete Alınan Menkul Kıymetler 2.000.000

-----.../.../-----

Aracı kurumun müşteri A adına hisse senetlerinin bedelini bir sonraki gün İMKB'ye yatırdığında yapılacak kayıt;

-----.../.../-----

İMKB Takas Merkezi Nakit Alım Satımı 31.500.000

İMKB Takas Merkezi Nakit Alım Satım Merkezi 31.500.000

Kasa 31.500.000

Merkez Kasa 31.500.000

Müşteri A, aracı kuruma satış emri vermesi ve bu emrin gerçekleşmesi durumunda yapılacak kayıt; (Emir verildiği tarihte bir hisse senedinin borsa değeri 17.500 TL'dir)

Nazım Hesaplar 2.000.000

Menkul Kıymet Satış Emri 2.000.000

Nazım Hesaplar 2.000.000

Menkul Kıymet Satış Emri Taahhüt Hesabı Karşılığı 2.000.000

Müşteri A'nın satış emri sonucunda hisse senetlerini aracı kuruma emanet makbuzu karşılığında teslim etmesi ile yapılacak kayıt;

Nazım Hesaplar 2.000.000

Emanete Alınan Menkul Kıymetler 2.000.000

Nazım Hesaplar 2.000.000

Emanete Alınan Menkul Kıymetler Karşılığı 2.000.000

Borsada alınan "Günlük İşlem Defteri" bilgisayara aktarıldığında müşteri A'nın satış emri karşılığında yapılacak kayıt;

İMKB Takas Merkezi Nakit Alım Satım Hesabı 35.000.000

İşletme Giderleri 6.300

Borsa Payı Giderleri Hesabı 6.300

İMKB Takas Merkezi Menkul Kıymet Hesabı 35.000.000

Ödenecek Borsa Payı 6.300

İşlem defteri ile ilgili bilgiler bilgisayara girildiğinde müşteri A'ya hisse senedi taahhüt hesabının kapatılması;

Nazım Hesaplar 2.000.000

Menkul Kıymetler Taahhüt Karşılığı Hesabı 2.000.000

Nazım Hesaplar 2.000.000

Menkul Kıymetler Satış Emri Taahhüt Hesabı 2.000.000

Hisse senedinin borsaya teslim edilmesi;

Nazım Hesaplar 2.000.000

Takas Merkezinde Bulunan Müşteriye Ait Menkul Kıymetler Karşılığı 2.000.000

Nazım Hesaplar 2.000.000

Takas Merkezinde Bulunan Müşteriye Ait Menkul Kıymetler 2.000.000

Satılan 2000 adet A ortaklığı hisse senedi dökümü;

İMKB Takas Merkezi Menkul Kıymet Hesabı 35.000.000

- A Ortaklığı Hisse Senedi 35.000.000

İşletme Giderleri 8.750

- Borsa Payı Giderleri Hesabı 8.750

İşletme Gelirleri 175.000

▪ Menkul Kıymet Satış Hasılatı 175.000

Müşteriler 34.825.000

- Hisse Senedi Müşterileri 34.825.000

$35.000.000 \times 0,05 = 175.000$

Emanete alınmış bulunan ve satılan hisse senetlerinin İMKB'ye teslim edilmesi;

Nazım Hesaplar 2.000.000

Emanete Alınan Menkul Kıymetler Karşılığı 2.000.000

Nazım Hesaplar 2.000.000

Emanete Alınan Menkul Kıymetler 2.000.000

Emanetten çıkışı yapılan hisse senetlerinin İMKB'ye teslim edilmek üzere kayda alınması;

Nazım Hesaplar	2.000.000
Takas Merkezine Teslim Edilecek Müşteriye Ait Menkul Kıymetler	2.000.000
Nazım Hesaplar	2.000.000
Takas Merkezine Teslim Edilecek Müşteriye Ait Menkul Kıymetler Karşılığı	2.000.000

Satış nedeni ile menkul kıymetlerden çıkış;

Nazım Hesaplar	2.000.000
Takas Merkezine Teslim Edilecek Müşteriye Ait Menkul Kıymetler Karşılığı	2.000.000
Nazım Hesaplar	2.000.000
Takas Merkezine Teslim Edilecek Müşteriye Ait Menkul Kıymetler	2.000.000

Müşteri A'ya satılan hisse senetlerinin bedeli kendisine ödendiğinde;

---

120 Alıcılar	34.825.000
Hisse Senetleri Müşterileri	34.825.000
100 Kasa	34.825.000
Merkez Kasası	34.825.000

SONUÇ

Sermaye piyasalarının gelişmelerinde önemli derecede bir yer sahip olan aracı kurumlar bu anlamda ülkelerin ekonomik gelişmişliğinin temel dinamiklerinden biridir. Aracı kurumların güvence altında çalışması da hiç şüphesiz ekonomik istikrarın sürdürülebilirliğine bağlıdır. Aracı kurumların faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda ülkelerin ekonomik gelişmişliğine sağladığı katkı açıkça görülecektir. Zira karşılıklı güven ortamının tam olarak olmadığı günümüzde aracı kurumlar elinde fon fazlası olanların bun fonlara ihtiyacı olanları karşı kaşıya getirmekte ve bir nevi iki taraf arasındaki karşılıklı güveni tesis vazifesini üstlenmektedir.

Ekonomik istikrar olmadığı durumlarda bundan etkilenen birçok ekonomik faaliyet gibi aracı kurumlarda zarar görecektir ve hali ile tasarruf sahiplerini menkul kıymet ihtiyacı olanlara ile

bir araya getirmekte zor duruma düşecektir. Bunun önlenmesi için otoritelerce menfaat sahiplerinin ihtiyaçları gözetilerek aracı kurumlara verilen yetki ve önemin kanun ve yönetmeliklerle desteklenmesi gerekecektir.

Sermaye piyasası kurulu tarafından aracı kurumların uymaları gereken hesap planı ile ilgili düzenlemeler yapılmış olup bu hesap planları uyarınca aracı kurumların muhasebeleştirme işlemlerinin nasıl yapılacağına ve raporlamalarına dair açıklamalar yapılmıştır. Söz konusu hesap planlarında uyumsuzluk olması durumunda işleyişin etkilenmemesi ve tarafların menfaatlerine zarar gelmemesi için de finansal raporlarda düzenleme zorunluluğu yoluna gidilmiş bunun ayrıca denetiminin yapılması ile ilgili kurumlar da belirlenmiştir. Denetimin tarafsız bir şekilde yapılması ile ilgili olarak ta uluslararası finansal raporlama standartlarından destek alınmıştır. Zira finansal raporlama standartları aracı kurumların faaliyet türlerine ve iş akışlarına bunun yanında hesap planına ve raporlamalarına yönelik standartları da aracı kurumlara bir rehber olarak sunmuştur. Uluslararası finansal raporlama standartları dönemselsel olarak ihtiyaç duyulan konularda da ilgili standardını güncelleyerek söz konusu eksiklikleri gidermeye çalışmaktadır.

Sermaye piyasası aracı kurumlarının ülkelerin ekonomileri için gösterdiği çalışmaların anlatıldığı bu çalışmada aracı kurum kavramından ve aracı kurumların faaliyetleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Aracı kurumların karşılıklı güveni sağlama ve tarafları bir araya getirmesi ile ilgili faaliyetlerden bahsedilmiş ve aracı kurumların yaptığı işlemlerin nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiğini örnekler vermek suretiyle çalışma tamamlanmıştır.

KAYNAKÇA

Akdoğan, N., R. Aktaş, A. Deran, D. Erhan, V. Acar (2011) *Türkiye Muhasebe Standartları İle Uyumlu Sektörel Muhasebe*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Akgün, M. (2009) *Sermaye Piyasası Aracı Kurumlarında Muhasebe Düzeni*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

Ataman, Ü. (2005) *Genel Muhasebe - Muhasebede Dönemiçi İşlemleri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Doyrangöl, N. C. (1996) Repo ve Ters Repo İşlemleri Muhasebesi Esaslar ve Uygulama. *İstanbul Menkul Kıymet Borsası Yayınları* , 66.

İMKB. (2008) *Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Klavuzu*, İMKB Yayınları (20)

Manavgat, M. Ç. (1991) Sermaye Piyasasında Aracı Kurumlar. *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırmaları Enstitüsü* , 21.

Oruç, H. (2013) *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Çerçevesinde Aracı Kurumlar İçin Finansal Raporlama Örneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi).

Özbiçin, İ. G. (2008) *Aracı Kurumlarda İç Kontrol Sistemi ve Analizi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi).

Tanör, R. (1999) *Türk Sermaye Piyasası* (Cilt 1. Cilt (Taraflar)). İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş.

TSPAKB. (2011) Muhasebe, Denetim ve Etik Kurallar, https://mehmetsf.files.wordpress.com/2013/12/muhabese_denetim.pdf, Erişim Tarihi: 01.11.2017.

Uludağ, D. T. (2011) Aracı Kurumların Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Yöntem: Sermaye Yeterliliği, *Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları* (134).

Ünal, K. O. (1997) *Aracı Kurumlar*, Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Yetim, S. (1997) Repo, Ters Repo ve Menkul Kıymet Ödünç İşlemleri. *SPK*, 1.